

ANDRZEJ KOBYLIŃSKI

Sprawozdanie z uroczystości otwarcia Centrum Etyki Chrześcijańskiej im. Tadeusza Ślipki SJ, połączonej z VI Ogólnopolskim Konwersatorium z cyklu *Styczeń – Ślipko – Tischner. Inspiracje chrześcijańskie w etyce*, Akademia Ignatianum, Kraków, 13 maja 2016 r.

13 maja 2016 roku w Akademii Ignatianum w Krakowie miało miejsce uroczyste otwarcie Centrum Etyki Chrześcijańskiej im. Tadeusza Ślipki SJ, połączone z VI Ogólnopolskim Konwersatorium z cyklu *Styczeń – Ślipko – Tischner. Inspiracje chrześcijańskie w etyce*. Konwersatorium zostało zorganizowane przez Wydział Filozoficzny Akademii Ignatianum w Krakowie oraz Sekcję Etyki w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Otwarcia uroczystości dokonał ks. prof. dr hab. Józef Bremer, rektor Akademii Ignatianum w Krakowie, który przywitał wszystkich uczestników, reprezentujących kilka różnych ośrodków akademickich w naszym kraju. Rektor zwrócił uwagę na specyfikę koncepcji etycznej ks. prof. dr hab. Tadeusza Ślipki SJ, który dążył do zachowania, z jednej strony, wierności podstawowym kategoriom tomizmu tradycyjnego, z drugiej – usiłował dokonać takiej przebudowy tomistycznych podstaw etyki, która pozwoliłaby lepiej odpowiadać na moralne wyzwania współczesności.

Kolejnym mówcą był ks. prof. dr hab. Tomasz Homa SJ, dziekan Wydziału Filozoficznego Akademii Ignatianum w Krakowie, który przybliżył wszystkim zebrany historię powstania Centrum Etyki Chrześcijańskiej im. Tadeusza Ślipki SJ oraz wręczył nominacje członkom Zarządu Centrum oraz jego Radzie Naukowej na kadencję 2016–2020. Dziekan podkreślił, że Centrum stanowi jednostkę organizacyjną Wydziału Filozoficznego Akademii Ignatianum, a jego głównym celem jest prowadzenie działalności badawczej i naukowej. Dyrektorem tej nowej jednostki została prof. UKSW dr hab. Ewa Podrez, natomiast funkcję wicedyrektora objął dr Piotr Duchliński, prodziekan

Wydziału Filozoficznego Akademii Ignatianum w Krakowie. Do Rady Naukowej zostało powołanych 15 osób z kilku ośrodków uniwersyteckich z całej Polski. Członkami Rady zostali m.in. ks. prof. dr hab. Ryszard Moń oraz ks. dr hab. Andrzej Kobyliński z UKSW w Warszawie.

Po ukonstytuowaniu Zarządu i Rady Naukowej, głos zabrała prof. Ewa Podrez, która dokonała prezentacji programu Centrum Etyki Chrześcijańskiej im. Tadeusza Ślipki SJ. Mówczynie podkreśliła, że Centrum będzie prowadzić swoją działalność w duchu swego Patrona, łącząc wiedzę filozoficzną z humanistyczną wizją świata i człowieka, ciekawością poznawczą, postawą dialogu z tradycją i współczesnością. Jednym z projektów, realizowanych przez Centrum, będzie przygotowanie słownika etyki chrześcijańskiej.

Kolejnym punktem prezentowanego spotkania było posiedzenie Rady Naukowej, poświęcone dyskusji nad głównymi celami działalności Centrum i projektami do realizacji w przyszłości. Członkowie Rady wyrazili opinię, że Centrum powinno zająć się m.in. prowadzeniem badań nad myślą etyczną Tadeusza Ślipki oraz jej propagowaniem w dialogu ze współczesnymi modelami etyki, analizą współczesnych modeli etyki chrześcijańskiej, dialogiem ze współczesnymi niechrześcijańskimi koncepcjami etyki, rozwojem chrześcijańskiej myśli etycznej w kontekście dynamicznie zmieniających się wyzwań i problemów współczesności, promowaniem idei etyki chrześcijańskiej w różnych sferach życia publicznego, integracją środowiska polskich etyków chrześcijańskich oraz współpracą z krajowymi i zagranicznymi ośrodkami, zajmującymi się chrześcijańską myślą etyczną.

Podsumowania posiedzenia Rady Naukowej dokonał dr Piotr Duchliński, który zwrócił uwagę na kwestie związane z finansowaniem działalności Centrum, pozyskiwaniem grantów i przygotowywaniem projektów badawczych. Wicedyrektor Centrum podkreślił także wielką wartość możliwości współpracy między przedstawicielami różnych ośrodków akademickich z całej Polski. Na zakończenie swojego wystąpienia przywołał opinię węgiersko-brytyjskiego filozofa i fizykochemika, Michaela Polanyi'ego, który twierdził, że relacje międzyludzkie potrafią łamać paradygmaty naukowe.

Po przerwie obiadowej rozpoczęło się VI Ogólnopolskie Konwersatorium z cyklu *Styczeń – Ślipko – Tischner. Inspiracje chrześcijańskie w etyce*. Tegoroczne

obrazy zostały poświęcone analizie fenomenu życia i śmierci, prowadzonej z perspektywy etyki chrześcijańskiej. Konwersatorium było kontynuacją pięciu poprzednich spotkań naukowych, które miały miejsce w Warszawie i w Krakowie. Pierwsza konferencja z tego cyklu została zorganizowana 19 marca 2009 roku w UKSW w Warszawie.

Otwarcia popołudniowej części obrad dokonała prof. Ewa Podrez. Wykład inauguracyjny nt. *Pomiędzy sztuką życia a sztuką śmierci. Krystall, Szymanowski i „Stabat Mater”* wygłosił prof. dr hab. Wojciech Nowik z Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie. Prelegent rozpoczął swoje wystąpienie od osobistej refleksji na temat wartości sztuki w życiu człowieka oraz analizy fenomenu śmierci jako *theatrum mortis*. W dalszej części referatu została zaprezentowana twórczość Karola Szymanowskiego. Prof. Nowik poddał analizie niezwykle bogatą korespondencję naszego wielkiego kompozytora. Wśród cytowanych dokumentów znalazły się fragmenty listów pisanych m.in. do Jarosława Iwaszkiewicza, Grzegorza Fitelberga czy księżnej de Polignac (Winnaretty Singer). Wiele zagadek z życia Szymanowskiego wyjaśnił Bronisław Krystall w swoich artykułach, publikowanych na łamach *Ruchu Muzycznego* w latach 60. XX wieku. Krystall – polski przedsiębiorca, filozof, kolekcjoner i mecenas sztuki żydowskiego pochodzenia – był także fundatorem słynnego utworu Karola Szymanowskiego *Stabat Mater*.

Szymanowski napisał tę kantatę w latach 1925–1926, natomiast jej prawykonanie miało miejsce w Warszawie w 1929 roku. Utwór spotkał się z entuzjastycznym przyjęciem publiczności i krytyków muzycznych. U genezy kantaty legło kilka dramatycznych okoliczności. Jedną z nich była tragiczna śmierć Alusi Bartoszewicz, 14-letniej siostrzenicy Szymanowskiego, która zginęła we Lwowie w 1925 roku podczas wspólnego wyjazdu ze swoim wujkiem – gdy bawiła się w jednym z klasztornych ogrodów, przewróciła się na nią, ze zmurszałego cokołu, duża i ciężka figura św. Stanisława Kostki, powodując śmierć na miejscu. Dla Szymanowskiego był to wielki wstrząs psychiczny. Kolejną okolicznością, prowadzącą do napisania *Stabat Mater*, było zamówienie złożone przez Bronisława Krystalla w 1924 roku na skomponowanie *Requiem*, poświęconego pamięci jego przedwcześnie zmarłej żony – skrzypaczki Izabelli Krystalowej. Ten zamysł współgrał z wcześniejszymi zamiarami kompozytora,

który z planem napisania większego utworu religijnego nosił się już wcześniej – miało to być dzieło łączące treści religijne z polskimi motywami ludowymi. Kantata Szymanowskiego – wykorzystując słowa słynnej średniowiecznej sekwencji, opiewającej smutek i rozpacz Matki ukrzyżowanego Jezusa – stanowi niezwykle przejmujący opis ludzkiego bólu, cierpienia i umierania.

Następnym prelegentem był ks. prof. Ryszard Moń, który wygłosił referat nt. *Życie, radość i cierpienie w interpretacji Michela Henry'ego*. Lektura dzieł tego francuskiego filozofa pokazuje, że zaproponował on inne niż Edmund Husserl podejście do badań fenomenologicznych. Henry twierdzi, że główny problem w filozofii Husserla polega na zredukowaniu bycia do ukazywania się. Czym ma być ostatecznie powrót do rzeczy, postulowany przez twórcę fenomenologii? Powrót do rzeczy jest w tym przypadku przejściem do widzenia rzeczy.

Henry rozumiał życie jako proces samoobjawiania. Objawiający się jest identycznością zachodzącą pomiędzy nim a fenomenem w objawieniu wewnętrznym. Oko, przez które Absolut nas ogląda, jest tym samym, przez które my Go postrzegamy. Fenomenologia istoty i objawiania się jest ta sama. Manifestacja bycia jest manifestacją Absolutu. Największa wewnętrzna głębia tejże tożsamości przejawia się w cierpieniu, w byciu wydanym sobie, bez zachowania żadnego dystansu wobec samego siebie. W cierpieniu ujawnia się najpełniej używanie własnego bycia. Bycie odsłania się w byciu człowieka jako żyjącego. Bycie powstaje na zewnątrz człowieka i nim się objawia. Zapomnienie bycia jest zapomnieniem podmiotowości. Henry twierdzi, że człowiek – stworzony na obraz i podobieństwo Boga – nie jest kimś widzialnym. Widzimy jedynie jego ciało. Nikt nigdy nie widział konkretnego człowieka w jego indywidualnej rzeczywistości, w tym, co aktualnie przeżywa. Życie nigdy nie jest widzialne. Stanowi ono bycie bez pytania o sens.

Trzeci referat zaprezentowała prof. Ewa Podrez nt. *Żyć aż do śmierci... Ale jak?* Mówczyni stwierdziła, że o wieczności, śmierci, cierpieniu i przemijaniu mówią bardzo wiele cennych rzeczy poezja, muzyka czy literatura. Potrzeba także pogłębionych analiz filozoficznych tych fundamentalnych zjawisk, łączących się z naszą egzystencją. Na czym polega niewyrażalne pragnienie życia aż do śmierci? Jak rozumieć słowa Novalisa: „Do wewnątrz zmierza pełna tajemnic droga”? Jakie modele etyczne pomagają nam lepiej rozumieć

sens bólu i cierpienia? Paul Ricoeur pisał tuż przed śmiercią, że dopiero na ostatnim etapie swojej ziemskiej drogi zrozumiał głębiej życie jako proces sprzeciwu wobec śmierci. W podobnym kierunku idą także uwagi Jarosława Iwaszkiewicza, który pyta w swoich *Dziennikach*, czy starość jest porą filozofii?

Prof. Podrez zwróciła uwagę w swoim wystąpieniu na zjawisko przebudzenia wewnętrznego, spowodowane cierpieniem i perspektywą nadchodzącej śmierci. W niezwykle przejmujący sposób pisze o tym Lew Tołstoj w noweli *Śmierć Iwana Iljicza*. Utwór, który traktuje o przemijaniu, poczuciu beznadziei i odizolowania, został opublikowany po raz pierwszy w 1886 roku. Nowela należy do najwybitniejszych osiągnięć tego autora w zakresie prozy psychologicznej. Tytułowy bohater, żyjący w świecie prawników, nagle zachorował u szczytu swojej kariery. Dopiero w ostatnich godzinach swego życia Iwan Iljicz uświadomił sobie marność swej dotychczasowej egzystencji. Ciężka choroba, połączona z cierpieniami fizycznymi i psychicznymi, uzmysłowiła mu, że jego życie nie było takie, jakie powinno być. Umierając odkrył, że żył bezsensownie.

Czwartym referatem było wystąpienie ks. dr. hab. Andrzeja Kobylińskiego nt. *Jak uzasadnić godność człowieka? Od fenomenologii do metafizyki*. Mówca stwierdził, że we współczesnych sporach etycznych i bioetycznych kluczowe znaczenie ma kategoria godności ludzkiej. Dzisiaj istnieje zasadniczo powszechna zgoda, że podstawą porządku moralnego powinna być ochrona i promocja godności człowieka. Z czego jednak wyrasta godność człowieka? Co jest jej ostatecznym uzasadnieniem?

W dyskusji wokół godności ludzkiej centralne znaczenie ma dzisiaj myśl Immanuela Kanta. W książce *Krótką historii etyki* z 1998 roku Alasdair MacIntyre zauważa, że filozofia Kanta stanowi jeden z wielkich punktów zwrotnych w historii etyki. Kantowska wizja moralności autonomicznej stanowi przedmiot wielkiego sporu także wśród myślicieli chrześcijańskich. Pierwszą próbę wprowadzenia pojęcia autonomii w przestrzeń moralności chrześcijańskiej podjął w XVIII wieku niemiecki filozof i teolog Sebastian Mutschelle, który był przekonany, że można pojednać moralność Kantowską z moralnością chrześcijańską. Najbardziej spójny model chrześcijańskiej moralności autonomicznej

zapropował w 1971 roku niemiecki myśliciel Alfons Auer w swojej głośnej książce *Moralność autonomiczna i wiara chrześcijańska*.

Zdaniem filozofa z Królewca, człowiek posiada godność, ponieważ nie może być zastąpiony przez żaden inny byt. Osoba ludzka ma godność poprzez swoją racjonalność, wolną wolę i autonomię. Zwraca na to uwagę trzecie sformułowanie imperatywu kategorycznego: „Postępuj tak, byś człowieczeństwa tak w twojej osobie, jak też w osobie każdego innego używał zawsze zarazem jako celu, nigdy tylko jako środka”. Kant opiera godność człowieka na kategorii samookreślenia (*Selbstbestimmung*). Czy można pogodzić chrześcijańską koncepcję godności ludzkiej z wizją filozofa z Królewca? Potrzeba dzisiaj większej przejrzystości w ukazywaniu specyfiki moralności chrześcijańskiej i jej relacji do systemu etycznego Kanta.

Ostatnim elementem konwersatorium był dyskusja panelowa z udziałem ks. Ryszarda Monia, Ewy Podrez i ks. Andrzej Kobylńskiego. Moderatorem dyskusji był Piotr Duchliński. Wypowiedzi panelistów i innych uczestników spotkania zostały zdominowane przez zagadnienia dotyczące aktualnych wyzwań, które stoją przez różnymi modelami etyki chrześcijańskiej w kontekście sporu z myślą oświeceniową i dziedzictwem intelektualnym Immanuela Kanta. Podsumowania konwersatorium i zamknięcia konferencji dokonała prof. Ewa Podrez, dyrektor Centrum Etyki Chrześcijańskiej im. Tadeusza Ślipki SJ.

ANDRZEJ KOBYLŃSKI

a.kobylinski@uksw.edu.pl

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Instytut Filozofii

Wóycickiego 1/3, 01-938 Warszawa

DOI: 10.21697/spch.2016.52.2.41